

SIMULIACIJOS SAMPRATA EUROPOS ŠALIŲ SUTARČIŲ TEISĖJE*

Asta Dambrauskaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08308 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4610

Elektroninis paštas asta.dambrauskaite@mruni.eu

Pateikta 2011 m. lapkričio 18 d., parengta spausdinti 2011 m. gruodžio 19 d.

***Anotacija.** Straipsnyje analizuojami sutarčių sudarymo srityje pasitaikantys atvejai, kai, dėl vienokių ar kitokių priežasčių nenorėdamos atskleisti savo tikrųjų ketinimų, šalys sudaro sutartis, kuriose jų valia įtvirtinama tik fiktyviai arba kuriomis yra dengiami kitokios teisines pasekmes nustatantys susitarimai. Straipsnyje keliamas klausimas, ar Lietuvos teisėje pripažįstama simuliacija, ir daroma išvada, kad nepaisant to, jog Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse simuliacijos terminas nėra vartojamas, šiame teisės akte yra įtvirtinta klasikinė kontinentinės teisės tradicijai būdinga simuliacijos samprata, apimanti atvejus, kai sutartis yra grynai fiktyvi (absoliuti simuliacija arba tariami sandoriai), ir atvejus, kai šalių sudaryta sutartimi siekiama kitų teisinių pasekmių (santykinė simuliacija arba apsimestiniai sandoriai). Teismų praktikos analizė atskleidžia, kad Lietuvoje yra pripažįstama ir dar viena Europos šalių teisėje egzistuojanti simuliacijos atmaina – subjektinė simuliacija, t. y. atvejai, kai sutartis sudaroma ne su tikraja jos šalimi, o su jos statytiniu. Straipsnyje taip pat analizuojama simuliacijos teisinių pasekmių problematika, išskiriant simuliacijos sukeltas pasekmes sandorio šalims ir tretiesiems asmenims.*

***Reikšminiai žodžiai:** simulatio, tariamas sandoris, apsimestinis sandoris, valia, statytinis, Europos sutarčių teisė, DCFR, contre-lettre, prête-nom.*

* Straipsnis parengtas pagal projektą „Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste“, kurį finansuoja Lietuvos mokslo taryba (projekto sutarties Nr. MIP-35/2010).

Įvadas

Lietuvos teisė sutarčių negaliojimo kontekste iš kitų kontinentinės Europos šalių išsiskiria tuo, kad terminas „simuliacija“¹ apskritai nėra vartojamas nei 2001 m. įsigaliojusiam Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – CK)², nei doktrinoje³. Tuo tarpu šis terminas yra įprastas daugelio šalių, pavyzdžiui, Prancūzijos, Italijos, Šveicarijos nacionalinėje teisėje, taip pat europiniuose privatinės teisės vienodinimo dokumentuose – Europos sutarčių teisės principuose (toliau – PECL)⁴, Bendrosios pagrindų sistemos projekte (toliau – DCFR)⁵. Būtų galima susidaryti vaizdą, kad tokios sąvokos Lietuvos teisėje nėra ir kad ji priklauso tų valstybių grupei, kuriose bendrosios simuliacijos teorijos apskritai nėra. Pavyzdžiui, bendrojoje teisėje (*common law*) ir Škotijos teisėje problemos, kurios kontinentinėje teisėje prisikiriamos simuliacijos sferai, sprendžiamos remiantis kitais teisiniais instrumentais (pvz., įrodinėjant tikrąjį sutarties turinį, pripažįstant sutartį negaliojančia dėl jos prieštaravimo įstatymui ir pan.)⁶. Tačiau išvada, kad ir Lietuvos teisė nepripažįsta simuliacinių sandorių, būtų pernelyg skubota ir netiksli. Lietuvos teisėje skiriami tariami sandoriai (kartais vadinami fiktyviais) ir apsimestiniai sandoriai. Tariamųjų sandorių atveju šalių valios apskritai nėra arba, tiksliau, – tikroji valia yra nesukurti jokių realių padarinių (sutartis sudaroma tik dėl akių, nesiekiant teisinių pasekmių – CK 1.86 str.), apsimestinių sandorių atveju – tikroji šalių valia paslėpta po jos fikcija (sutartis sudaroma tikslu pridengti kitą sutartį – CK 1.87 str.).

Pažymėtinas ir dar vienas Lietuvos teisės ypatumas šioje srityje – CK normos, reglamentuojančios tariamus ir apsimestinius sandorius, yra įtvirtintos sandorių negaliojimo skyriuje, fiktyvumas laikomas sandorių negaliojimo pagrindu. Tuo tarpu įvairių Europos šalių sutarčių teisės lyginamoji analizė atskleidžia didelę įvairovę simuliacijos teisinio reglamentavimo srityje. Vienose valstybėse, pavyzdžiui, Vokietijoje, normos dėl tariamų ir apsimestinių sandorių įtvirtintos civilinio kodekso bendrojoje dalyje, reglamentuojančioje valios išreiškimą ir sandorius (Vokietijos CK 117 str.)⁷. Vokietijoje simuliacija analizuojama kaip valios yda, dėl kurios valios išreiškimas laikomas negaliojančiu (niekiniu)⁸. Kitų Europos šalių nacionalinėje teisėje, pavyzdžiui, Prancūzijoje,

-
- 1 Terminas *simulatio* etimologiškai kilęs iš lotyniškojo *simulo, -are* – apsimesti, imituoti, kuris savo ruožtu kildinamas iš lotyniško žodžio *similes, -is* – panašus.
 - 2 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
 - 3 Šis terminas nebuvo vartojamas ir 1964 m. CK bei to meto teisinėje literatūroje (Lietuvos TSR civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138; Žeruolis, J., et al. *Tarybinė civilinė teisė*. Vilnius: Mintis, 1975, p. 150–151).
 - 4 Principles of European Contract Law (PECL) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/>.
 - 5 Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>.
 - 6 Tiesa, Didžiosios Britanijos *Sale of Goods Act* 1979, s. 62(4) įtvirtina specialią nuostatą dėl įkeitimo, įforminto kaip pirkimas-pardavimas (*security disguised as a sale*).
 - 7 German Civil Code [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>.
 - 8 Fromont, M. *Droit allemand des affaires. Droit des biens et des obligations. Droit commercial et du travail*. Paris: Montchrestien, 2001, p. 84.

normos, reglamentuojančios simuliacijos pasekmes, įtvirtintos civilinio kodekso dalyje, skirtoje prievolių ir jų įvykdymo įrodinėjimui⁹, doktrinoje šie klausimai analizuojami arba kalbant apie bendrąsias prievolių vykdymo nuostatas, prievolinio santykio reliatyvią galią ir šio principo išimtis¹⁰, arba analizuojant sutarties sukuriamus prievolinius santykius¹¹, sutartinių santykių galią¹². Išsiskiria ir dar viena simuliacijos reglamentavimo kryptis. *Soft law* instrumentuose¹³ (PECL ir DCFR) taisyklės dėl simuliacijos įtvirtinamos šių dokumentų struktūrinėje dalyje, skirtoje sutarčių galią¹⁴. Šiame straipsnyje sieksime įvertinti Lietuvos teisės poziciją minėtų teisinio reglamentavimo skirtumų kontekste, išsiaiškinant, kokią simuliacijos reglamentavimo modelį esame pasirinkę.

Simuliacijos srityje kiekviena teisinė sistema turi išspręsti nemažai svarbių klausimų. Pirma, ar simuliacija apskritai yra pripažįstama (leidžiama). Antra, kaip turėtų būti sprendžiamas neatitikimas tarp išoriškai matomo sandorio ir tikrosios šalių valios, turint omenyje būtinybę derinti sutarties šalių ir trečiųjų asmenų interesus, valios autonomijos ir teisinio saugumo bei tikrumo principus. Su kokiais iššūkiais susiduria teisėjas tokio pobūdžio ginčiuose, su kokiais sunkumais gali susidurti fiktyvių sandorių šalys ir pagaliau – kokios teisinės politikos turėtų laikytis įstatymų leidėjas, pasirinkdamas šių sandorių teisinio reglamentavimo modelį.

Simuliaciniams sandoriams nacionalinėje doktrinoje dėmesio skiriama palyginti nedaug, šie klausimai glaustai aptariami civilinės teisės vadovėliuose¹⁵, CK komentare¹⁶. Mokslinių publikacijų, skirtų išimtinai tariamų ir apsimestinių sandorių problematikai, per pastaruosius dešimt naujojo kodekso galiojimo metų Lietuvoje nebuvo paskelbta. Tačiau šios tematikos aktualumas yra neginčytinas, atsižvelgiant į teismuose nagrinėjamų bylų, susijusių su tariamų ir apsimestinių sandorių galiojimu, skaičių. Europos mastu simuliacija sutarčių teisėje analizuojama dažniausiai akademinėse kodifikacijų kontekste, pavyzdžiui, PECL ir DCFR komentaruose¹⁷, taip pat paminėtinos lyginamojo pobūdžio studijos, kuriose gretinamos tam tikrų valstybių nacionalinės teisės pozicijos

9 Code civil français [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <<http://www.legifrance.gouv.fr>>.

10 Mazeaud, H., L.; Mazeaud, J.; Chabas, F. *Leçons de droit civil. Obligations. Théorie générale*. Paris: Montchrestien, 1998, p. 923–938.

11 Flour, J.; Aubert, J.-L.; Savaux, E. *Droit civil. Les obligations. I. L'acte juridique*. Paris: Sirey, 2006, p. 318–324.

12 Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y. *Droit civil. Les obligations*. Paris: Dalloz, 2005, p. 533–547.

13 Taip pat, pavyzdžiui, ir Kvebeko CK normos, skirtos simuliacijos sampratai ir teisinėms pasekmėms, įtvirtintos kodekso V knygos, skirtos prievolių teisei, 5 skyriuje „Sutarčių galia“ („*Des effets du contrat*“, „*Effects of contracts*“). (Code civil du Québec [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <<http://www.justice.gouv.qc.ca>>).

14 Von Bar, Ch.; Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Full Edition. Vol. 1. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2009, p. 611.

15 Mizaras, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 354–355; Baranauskas, E., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis, tomas 2*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005, p. 43–44.

16 Mikelėnas, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentarai. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 180–187, 193–194.

17 Lando, O.; Beale, H. *Principles of European Contract Law*. Full text of Parts I and II combined. The Hague: Kluwer Law International, 2000, p. 306–307; Von Bar, Ch.; Clive, E., *supra* note 14, p. 611–615.

ir *soft law* instrumentai¹⁸. Apie simuliacijos ištakas yra rašę R. Zimmermann¹⁹, M. Jonaitis²⁰, kiti romėnų teisės specialistai²¹.

Straipsnio tyrimo objektu pasirinktai sričiai išanalizuoti taikytas vienas pagrindinių teisės mokslo empirinių metodų – dokumentų analizės metodas. Lingvistinės teisės normų analizės metodas taikytas siekiant atskleisti nacionalinės ir užsienio valstybių teisės normų tikrąją prasmę. Mokslinio tyrimo tikslui pasiekti taip pat pasitelkti sisteminės analizės ir apibendrinimo metodai. Pagrindiniu tyrimo metodu pasirinktas lyginamasis metodas, leidęs sugretinti Lietuvos ir pasirinktų užsienio šalių teisinį reglamentavimą simuliacijos srityje, taip pat atskleisti nacionalinių teisės normų ir akademinų kodifikacijų tekstų panašumus ir skirtumus, sudarant prielaidas spręsti apie nacionalinės teisės normos genezę bei įvertinti teisinį reglamentavimą jo pakankamumo (detalumo) aspektu.

1. Simuliacijos mechanizmo elementai

1.1. Dėl terminų „*simulatio*“ ir „*in fraudem legis*“

Fiktyvių sandorių reglamentavimo ištakos glūdi romėnų teisėje. Romėnų teisėje „negaliojančiais laikyti tariamieji sandoriai. Antai Gajus nurodo, kad santuoka, sudaryta „dėl akių“ yra negaliojanti *ab initio*. Paulius tą patį pažymi kalbėdamas apie *imaginaria venditio*, kuri laikoma nesudaryta. Romėnai tariamą sandorį skyrė nuo apsimestinio, kuriuo siekiama pridengti kitą sandorį. Antai Ciceronas bendrai pažymi: „[...] tyčia veikia tas, kuris daro viena, o siekia kito“. Apie tariamą sandorį kalbama ir Justiniano kodekse, kur nurodoma, jog didesnės reikšmės turi tai, kas padaryta, o ne kaip išreikšta dėl akių²². Konkretų aspimestinio sandorio pavyzdį pateikia Ulpianas²³, nurodydamas, kad jeigu kas nors (yra parduodama arba) išnuomojama už vieną monetą, nuomos sutartis (pirkimo-pardavimo sutartis) yra negaliojanti, kadangi tai esąs dovanojimas; jeigu kažkas, turėdamas tikslą daiktą padovanoti, sutartyje nustato atitinkamą kainą, tai nelaikoma pardavimu.

Kaip nurodo R. Zimmermann²⁴, simuliaciniai sandoriai buvo ypač paplitę XIV amžiaus Italijoje – klestint prekybai ir verslui, simuliacija buvo gana populiari technika, naudota siekiant apeiti sudėtingus ir varžančius vietinius įstatymus bei nepalankius baž-

18 Antonioli, L.; Veneziano, A. *Principles of European Contract Law and Italian Law. A Commentary*. The Hague: Kluwer Law International, 2005; Schelhaas, H., et al. *Principles of European Contract Law and Dutch Law. A Commentary*. The Hague: Kluwer Law International, 2002.

19 Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, p. 646–650.

20 Jonaitis, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2005.

21 Baron, J. *Sistema rimskogo grazhdanskogo prava* [System of Roman Civil Law]. Moskva: Juridicheskij centr press, 2005, p. 159–160.

22 Jonaitis, M., *op. cit.*, p. 73.

23 Cituota pagal: *Ibid.*, p. 73.

24 Zimmermann, R., *op. cit.*, p. 648.

nytinius nutarimus, ypač draudimą lupikauti (*usury*). Tačiau greta simuliacinių sandorių buvo ir vadinamieji sandoriai „*in fraudem legis*“, t. y. sandoriai, nors ir atitinkantys konkretaus įstatymo raidę, tačiau siekiantys paneigti įstatymo tikslą ir dėl to laikomi prieštaraujančiais įstatymo dvasiai.

Praktikoje būdavo gana sunku atskirti, kada susiduriama su simuliaciniu sandoriu, o kada – su *fraudem legis*, dėl to ir šios dvi doktrinos buvo susipynusios, nors (bent jau teoriniu lygmeniu) bandyta daryti takoskyrą: simuliacijos atveju sandoris sudaromas tik tariamai, šalys nesiekia teisinių pasekmių, sandoris nėra *verus actus*, tuo tarpu antroju atveju – *agere in fraudem* – reikalingas *actus verus* – šalys iš tiesų nori, kad jų sudarytas sandoris būtų galiojantis ir kad būtų pasiektas tikslas apeiti įstatymą²⁵. Dar vienas palyginimas: simuliaciniai sandoriai yra tik „*corpora sine spiritu, et cadavera sine anima*“, tuo tarpu sandoriams *in fraudem legis* „gyvybės“ suteikia šalių siekiamas realus tikslas²⁶.

Galėtume sakyti, kad vieną pagrindinių principų šioje srityje suformulavo prigimtinės teisės mokyklos atstovas Hugo Grotius: „*id prevalere debet quod agitur, ei, quod simulatur*“ – remiantis šiuo principu simuliacinis sandoris yra niekinis, o tais atvejais, kai simuliacija užmaskuojamas (pridengiamas) kitas sandoris, pripažįstama, kad pridengiamasis sandoris gali galioti²⁷.

1.2. Simuliacija – du susitarimai tarp tų pačių šalių ir dėl to paties dalyko

Simuliacija – tai tokia situacija, kai turėdamos tikslą paslėpti savo tikruosius ketinimus šalys dėl to paties dalyko sudaro du susitarimus: vienas yra matomas, išorinis, tačiau melagingas, neatitinkantis tikrųjų šalių ketinimų (*l'acte ostensible, apparent, simulé, overt, sham transaction*), kitas – įtvirtinantis tikrąją šalių valią, bet slapta (*l'acte secret, contre-lettre, covert agreement, counter letter, side-letter*). Simuliacijos mechanizmas pasižymi tuo, kad slepiamas (slaptasis) sandoris prieštarauja matomam²⁸.

Kaip nurodoma PECL komentare²⁹, simuliacija skiriasi nuo tų atvejų, kai šalys sudaro vieną susitarimą, kuris yra tiesiog neaiškus ar daugiaprasmiškas ir kurio tikroji prasmė gali būti nustatyta pasitelkiant sutarčių aiškinimo taisykles. Pratęsiant šią mintį, DCFR komentare nurodoma, kad simuliacijos atvejai gali sutapti su sutarčių aiškinimo nuostatomis ir gali tekti rinktis, kurias taisykles taikyti³⁰. Pavyzdžiui, siekdamas nepaviešinti komercinės paslapties, šalys rašytinėje sutartyje vartoja žodį „šaldytuvai“ tam, kad sekretorės ir kiti įmonės darbuotojai, matydami dokumentus, neįtartų, kad omenyje turima kokia nors komercinė paslaptimi laikoma nauja įranga. Tai gali būti vertinama ir kaip simuliacija, ir kaip situacija, kai abiejų šalių bendras ketinimas yra vartoti žodį specialiąja prasme. Dėl šios priežasties svarbu, kad taisyklės dėl simuliacijos būtų tokios pat plačios

25 Zimmermann, R., *supra* note 19, p. 649.

26 Cituota pagal: *Ibid.*

27 *Ibid.*

28 Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y., *supra* note 12, p. 533.

29 Lando, O.; Beale, H., *supra* note 17, p. 306.

30 Von Bar, Ch.; Clive, E., *supra* note 14, p. 611–612.

apimties kaip ir sutarčių aiškinimo taisyklės³¹. Dėl galimybės (o tam tikrais atvejais – ir būtinybės) taikyti sutarčių aiškinimo taisyklės pasisako ir Lietuvos kasacinis teismas, konstatuodamas, kad aiškinimo taisyklės (CK 6.193 str.) taikytinos sprendžiant ne tik dėl tam tikra objektyvia forma (pavyzdžiui, raštu) užfiksuotos sutarties sąlygų reikšmės, bet ir dėl tokia sutartimi prisiimtų teisių ir pareigų tikrumo, fiktyvumo ir (arba) apsimestinumo, taip pat nustatant tikruosius santykio šalių ketinimus, kuriuos dėl tam tikrų priežasčių šalys siekė (tebesiekia) nuslėpti nuo trečiųjų asmenų³².

Matomas sandoris tarnauja tik kaip fasadas prieš trečiuosius asmenis: toks sandoris gali būti sudarytas raštu ar net patvirtintas notaro bei įregistruotas viešame registre. Tretiesiems asmenims sukuriama regimybė, kad šalių santykius reguliuoja matomas sandoris, tačiau ši regimybė yra klaidinanti, kadangi egzistuoja kitas susitarimas – slaptas (arba slepiamas) sandoris, kuriame išreikšta tikroji šalių valia. Reikia atkreipti dėmesį, kad slepiamas sandoris nereiškia, kad yra keičiamas pirminis (išorinis) sandoris. Tai yra tam tikras „montažas“, tam tikra kombinacija, sugalvota iš pat pradžių³³. Jau nuo pat pradžių išorinis sandoris yra klaidinantis. Tačiau nėra reikalaujama, kad abu šie sandoriai būtų sudaryti tuo pačiu metu – gali būti ir taip, kad slaptas sandoris buvo sudarytas vėliau už pirmąjį arba anksčiau, tačiau svarbu nustatyti, kad nuo pat pradžių buvo šalių susitarimas dėl simuliacijos³⁴.

Bet kuri simuliacija iš principo yra tam tikras melas ar apgavystė, klaidinimas³⁵. Galima netgi teigti, kad simuliacija – tai sutarties šalių bendras melas trečiųjų asmenų atžvilgiu³⁶. Pagal suderintų veiksmų požymį simuliaciją galima atriboti nuo apgaulės: apgaulė yra vienos šalies (arba tam tikrais atvejais – trečiojo asmens) veiksmai kitos šalies atžvilgiu, tuo tarpu simuliacijos atveju abi šalys susitaria apgauti trečiuosius asmenis. Be to, melas simuliacijos atveju gali būti skirtingo intensyvumo. Aukščiausią laipsnį šis melas pasiekia tais atvejais, kai slaptasis sandoris apskritai sunaikina matomąjį sandorį – t. y. matomasis sandoris yra grynai fiktyvus. Toks simuliacijos apibūdinimas iš esmės atitiktų Lietuvos teisėje išskiriamus tariamuosius sandorius, kai šalys iš viso nesiekia sukurti jokių teisinių pasekmių (CK 1.86 str. 1 d.). Pavyzdžiui, sudaromas išorinis pirkimo-pardavimo sandoris, tačiau slaptuoju sandoriu susitariama, kad vadinamasis „pardavėjas“ iš tiesų lieka tikruoju daikto savininku. Taigi fiktyvus (tariamasis) sandoris – pirkimas-pardavimas – sudaro vaizdą ir leidžia manyti, kad buvo sukurta nauja teisinė situacija, tačiau iš tiesų taip nėra. Tokio pobūdžio operacija dažniausiai yra skirta tariamo „pardavėjo“ kreditoriams apgauti: tikimasi, kad kreditoriai patikės naujai sukurta „realybe“ ir kad jiems nepavyks įrodyti slaptąjį susitarimo buvimo (t. y. nepavyks įrodyti, kad slaptai šalys susitarė, kad savininku ir toliau lieka pardavėjas, t. y.

31 Von Bar, Ch.; Clive, E., *supra* note 14, p. 612.

32 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *M. Ž. (P.) v. R. P.* (bylos Nr. 3K-3-156/2009).

33 Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y., *supra* note 12, p. 534.

34 *Ibid.*

35 Flour, J.; Aubert, J.-L.; Savaux, E., *supra* note 11, p. 318.

36 Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y., *op. cit.*, p. 534; Malaurie, Ph.; Aynès, L.; Stoffel-Munck, Ph. *Les obligations*. 3e éd. Paris: Defrenois, 2007, p. 389.

skolininkas) ir dėl to kreditoriai negalės nukreipti išieškojimo į tariamai parduotą daiktą. Mažesnio intensyvumo melas – kai apsimestinis sandoris dengia kitą sandorį, kuris šalių pageidavimu ir susitarimu tarp jų sukuria teisinius santykius. Tokia situacija atitiktų Lietuvos teisėje įtvirtintą apsimestinio sandorio sampratą (CK 1.87 str. 1 d.).

Doktrinoje kartais išskiriamos tokios simuliacijos rūšys: absoliuti simuliacija (kai šalys savo sudaryta sutartimi nesiekia sukurti jokių tarpusavio teisių ir pareigų), santykinė simuliacija (kai šalys siekia sukurti kitokias teises pasekmes nei tos, kurios kiltų pagal išoriškai išreikštą jų valią) ir subjektinė simuliacija (kai šalys siekia, kad sutarties šalimi būtų ne sutartyje nurodytas, o kitas asmuo)³⁷.

Galima pasakyti, kad Vokietijos CK nėra vartojamas terminas „simuliacija“ – 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad tais atvejais, kai valios išreiškimas, skirtas kitam asmeniui, yra, jam sutikus, tik tariamas, jis yra niekinis. Vokietijos CK 117 straipsnio 2 dalis numato, kad jeigu tariamas sandoris slepia kitą sandorį, taikomos slepiamajam sandoriui taikytinos taisyklės³⁸. Iš esmės galime pastebėti, kad tokios nuostatos buvo perkeltos į CK 1.86 straipsnio 1 dalį ir 1.87 straipsnio 1 dalį.

Antrojeje straipsnio dalyje sieksime išsiaiškinti, ar Lietuvos teisėje yra pripažįstamos minėtos simuliacijos atmainos, tačiau prieš tai reikėtų paanalizuoti, dėl kokių priežasčių sudaromi simuliaciniai sandoriai ir kokie motyvai skatina šalis elgtis tokiu būdu.

1.3. Simuliacijos motyvai

Dažniausiai simuliacija siekiama apeiti įstatymą arba trečiųjų asmenų, konkrečiai kreditorių, teises. Pavyzdžiui, skolininkas suorganizuoja savo nemokumą fiktyviai parduodamas savo gyvenamąjį namą, į kurį kreditoriai būtų galėję nukreipti išieškojimą³⁹. Tačiau doktrinoje nurodoma, kad sukčiavimas ar apgaulė nėra būtinas simuliacijos elementas. Anot autorių, įmanoma įsivaizduoti ir „nekaltos“ simuliacijos atvejus, kai šalys veikia norėdamos išlikti diskretiškos, pavyzdžiui, nenorėdamos afišuoti savo geradariškumo, dosnumo, sudaro apsimestinį pirkimo-pardavimo sandorį, nors iš tikrųjų daiktą padovanoja⁴⁰. Tačiau, be abejo, tokie atvejai yra labai reti, jeigu apskritai jų pasitaiko praktikoje. PECL ir DCFR komentaruose taip pat nurodyta, kad simuliacija pati savaime nėra negaliojimo pagrindas (negaliojimo priežastis), jeigu ja nesiekama apgaulingų tikslų (tačiau jeigu siekiama tokių tikslų – sutartis yra neteisėta)⁴¹, santykiuose tarp sandorio šalių pirmenybę turi tikrasis šalių susitarimas – tokiu būdu simuliacija nėra pati savaime negaliojimo priežastis, kai ja nesiekama apgaulingo ar neteisėto tikslo, taip pat dėl šios priežasties šalys viena prieš kitą (tarpusavio santykiuose) negali remtis fiktyvia (tariama) sutartimi⁴².

37 Antonioli, L.; Veneziano, A., *supra* note 18, p. 283.

38 German Civil Code BGB [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25] <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>.

39 Tokiu atveju galimas persidengimas su *actio Pauliana* taisyklėmis.

40 Flour, J.; Aubert, J.-L.; Savaux, E., *supra* note 11, p. 320.

41 Lando, O.; Beale, H., *supra* note 17, p. 306.

42 Von Bar, Ch.; Clive, E., *supra* note 14, p. 612.

Taigi simuliacija ne visada yra apgaulinga – ji gali turėti tikslą, kuris yra moraliai neutralus⁴³, pavyzdžiui, tais atvejais, kai paprašoma kito asmens nupirkti žemės sklypą geresne kaina arba kai verslininkai siekia neatskleisti konkurentams savo rinkos ir pan.⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiajame Teisme buvo nagrinėtas ginčas, kuris galėtų būti pavyzdys tų atvejų, kai simuliacija (tariamam sandoriui) nesiekia neteisėtų tikslų⁴⁵. Duktą motinai buvo padovanojusi butą. Praėjus keletui metų, dukra pareiškė priešiškinį, teigdama, kad dovanojimas buvo tariamas, nes tuo metu ji ruošėsi sudaryti santuoką su asmeniu, kuris turėjo skolų ir bijojo, kad būsimasis vyras galės pretenduoti į tuo metu jai nuosavybės teise priklausiusį butą (nukreipiant išieškojimą į šį butą). Duktą padovanojo motinai butą tik bijodama prarasti jį už būsimą sutuoktinio skolas, po sutarties sudarymo duktą toliau mokėjo mokesčius butui išlaikyti. Teismai pripažino, kad sandorio šalių valia buvo nukreipta ne į nuosavybės teisių perleidimą, bet į buto išsaugojimą dukteriai. Kasacinis teismas nurodė: „tariamasis sandoris negalioja todėl, kad jame nėra esminio sandorio elemento – sutarties šalių valios siekiant tam tikrų teisinių padarinių, nes jame išreikšta sandorio šalių valia nėra tikra ir ji neatitinka tikrųjų sutarties šalių ketinimų (šiuo atveju dovanotojas nenorėjo perduoti savo buto neatlygintinai dovanos gavėjui, o pastarasis neketino jo gauti neatlygintinai nuosavybėn). Toks sandoris yra fiktyvus (niekinis) dėl šalių valios ydingumo jį sudarant“⁴⁶.

Įdomu pažymėti, kad ir 1964 m. CK galiojimo laikotarpiu Lietuvos teisėje buvo išreikšta nuomonė, kad „tariamieji sandoriai gali nesiekti kokių nors priešingų įstatymui tikslų“⁴⁷, „tariamo sandorio dalyviai, sudarydami tokį sandorį, supranta, kad jie pagal jį neįgyja jokių teisių ir neprisiima įsipareigojimų. Pavyzdžiui, asmuo, nenorėdamas parduoti daikto tam tikram pirkėjui, susitaria su kaimynu, kad jam tas daiktas esąs parduotas ar dovanotas“⁴⁸. Tačiau vis dėlto ir ankstesnėje teisinėje literatūroje būdavo pažymima, kad praktikoje tokie sandoriai dažniausiai sudaromi priešingais įstatymui tikslais arba siekiant paslėpti neteisėtus tikslus. Pavyzdžiui, savininkas, norėdamas nuslėpti konfiskuotiną turtą, sudaro dėl jo perleidimo tariamąją pirkimo-pardavimo sutartį, susitardamas, kad tol, kol bus konfiskacijos pavojus, pirkėjas vadinsis šio turto savininku arba namas dėl akių bus padovanotas giminaičiams⁴⁹. Reikia pažymėti, kad tokiais atvejais, t. y. kai turtas būdavo perleidžiamas siekiant išvengti konfiskacijos, tarybiniais laikais teismai taikydavo net ne 1964 m. CK 51 straipsnį (Tariamąjo sandorio negalio-

43 Teisinėje literatūroje galima aptikti ir teiginį, kad kartais simuliacija gali būti siekiama kokio nors kilnaus tikslo. R. Zimmermann nurodo, kad kanonų teisininkai suteikė simuliacijai moralų atspalvį ir netgi pripažino, kad simuliacija gali būti teisėtas būdas pasiekti kilnų tikslą, tačiau, be abejo, jie laikėsi griežtos pozicijos, kad simulatio *ex inhonesta causa* negali būti toleruojama (Zimmermann, R., *supra* note 19, p. 649).

44 Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y., *supra* note 12, p. 536.

45 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje T. L. v. S. I. ir A. A. (bylos Nr. 3K-3-619/2005).

46 *Ibid.*

47 Žeruolis, J., et al. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976, p. 42–43.

48 Žeruolis, J., et al., *Tarybinė civilinė teisė, supra* note 3, p. 150–151.

49 *Ibid.*

jimas), o CK 48 straipsnį (Sandorio, sudaryto turinti tikslą, žinomai priešingą valstybės ir visuomenės interesams, negaliojimas)⁵⁰.

Nepaisant doktrininų teiginių, kad simuliacija gali būti tinkamas būdas šalių norimam tikslui pasiekti, vis dėlto reikėtų akcentuoti, kad kai šalys siekia įstatymui priešingų tikslų, fiktyvus sandoris, taip pat ir dengiamas sandoris, visada turi būti laikomas negaliojančiu.

1.4. Simuliacinių sandorių rūšys

Simuliuojamas gali būti bet kuris iš sutarties elementų: šalių valia, sandorio rūšis arba sutarties pagrindas (*causa*) (jei toks sutarties elementas reikalaujamas kaip būtinas sutarties sudarymui), tam tikros sandorio sąlygos, šalių tapatybė.

1.4.1. Simuliuojama šalių valia – sandoris grynai fiktyvus

Simuliuojamas gali būti pats šalių susitarimas arba šalių valia – šiuo atveju simuliacija siekiama sudaryti vaizdą, kad tarp šalių sudaryta sutartis, kurios iš tiesų šalys neketino sudaryti – taigi slaptas sandoris (arba slaptas susitarimas) suponuoja išorinio sandorio egzistavimą (tiksliau, jo neegzistavimą) – išorinis sandoris tampa tik fiktyvus (CK 1.86 straipsnyje įtvirtintas tariamo sandorio atvejis). Pavyzdžiui, jeigu matomas sandoris yra pirkimo-pardavimo sutartis, šalys gali susitarti slaptame sandoryje, kad pardavėjas nenustoją būti pardavėju – pirkimo-pardavimo sutartis yra grynai fiktyvi. Tai aukščiausias simuliacijos laipsnis. Kasacinio teismo praktikoje konstatuojama, kad „negalioja sandoris, sudaromas neketinant sukurti teisinių padarinių. Toks sandoris vadinamas fiktyviu, jis neturi jokių realių padarinių“⁵¹. Sudarant tariamą sandorį nėra pagrindinio sandorio požymio – siekimo sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas. Konstatuoti, kad sandoris tariamas, galima tik konstatavus, kad nėra viena sandorio šalis neketino sukurti jokių teisinių pasekmių⁵². Tokiu sandoriu neretai siekiama neteisėtų tikslų (pvz., tariamai padovanoti turtą, siekiant išvengti išieškojimo pagal teismo sprendimą ar turto konfiskavimo baudžiamojoje byloje). Jei šalys siekia neteisėtų tikslų, tokio sandorio sudarymas gali užtraukti jį sudariusiems asmenims viešosios teisės nustatytą atsakomybę. Tariamasis sandoris nėra realiai vykdomas, pavyzdžiui, net ir padovanojęs turtą, savininkas ir toliau juo naudojasi kaip savininkas. Realiai įvykdytas sandoris nelaikytinas tariamoju, nes iš tikro sukuria tuos teisinius padarinius, kurie turėjo atsirasti pagal sandorį⁵³. Teismų praktikoje pažymima, kad įrodinėjant tariamą sandorį viena iš nustatinėjamų aplinkybių yra ta, ar sandoris vykdomas, o jeigu nevyk-

50 Žeruolis, J., et al. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*, supra note 47, p. 43.

51 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. A. B. (bylos Nr. 3K-3-47/2004).

52 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje L. L. v. V. L. (bylos Nr. 3K-3-974/2000).

53 Mizaras, V., et al., supra note 15, p. 354.

domas – dėl kokių priežasčių, pareiga įrodyti, kad sandoris vykdomas, tenka atsakovams⁵⁴, įvykdytas sandoris negali būti laikomas tariamu⁵⁵.

Lietuvos teisės doktrinoje ir teismų praktikoje yra nusistovėjusi pozicija, kad tariamas sandoris – tai niekinis sandoris⁵⁶. Kuo grindžiama tokia išvada? Sudarydami sandorį sandorio subjektai neturi omenyje tų teisinių pasekmių, kurios būdingos tokiam sandoriui ir nepageidauja, kad tos pasekmės kiltų, t. y., pavyzdžiui, tariamo dovanojimo atveju nei dovanotojas, nei apdovanotasis nesiekia nuosavybės teisės perėjimo ir sukuria tik išorinį šios teisės perleidimo vaizdą. Jeigu šalis nesiekia jokių pasekmių, tai šios pasekmės ir negali kilti. Tais atvejais, kai yra sudaromas tik išorinis sandorio vaizdas (fiktyvus sandoris, absoliuti simuliacija) – šalių šis išorinis susitarimas nesaisto. E. Baranauskas, priskirdamas tariamus sandorius niekiniams, nurodo, kad „sudarydamos tariamą sandorį šalis nesiekia sandorio sukeliama padarinių, todėl negalima pripažinti ir jų atsiradimo, todėl tariamas sandoris laikomas niekiniu. Teismas, nustatęs akivaizdų tariamo sandorio faktą, konstatuoja jį *ex officio*.“⁵⁷ Tačiau užsienio doktrinoje išsakoma nuomonė⁵⁸, kad fiktyvus sandoris nėra nei niekinis, nei negaliojantis, bet paprasčiausiai negalintis įpareigoti šalių. Šalių tarpusavio santykis yra reguliuojamas slaptuoju (bet tikruoju) susitarimu. Jeigu jų tikrasis susitarimas yra nesukurti jokio teisinio santykio, tai darytina išvada, kad to santykio ir nėra. Neatsitiktinai ir PECL bei DCFR simuliacijos klausimą reguliuoja ne skyriuje „Galiojimas“ („*Validity*“) ar „Negaliojimas“ („*Invalidity*“), o skyriuje „Sutarčių turinys ir galia“ („*Contents and Effects of Contracts*“).

1.4.2. Simuliuojamas sutarties pagrindas (*causa*) arba sandorio rūšis

Valstybėse, kuriose būtinu sutarties elementu laikomas sutarties pagrindas (*causa*) (pvz., Prancūzijoje), pripažįstama, kad simuliacija gali būti susijusi su sutarties pagrindu⁵⁹. PECL, kurie formaliai atsisako *causa* ir *consideration* doktrinų, tokiu atveju laiko, kad simuliacija siejasi su sandorio rūšimi. Slaptas sandoris keičia tikrąją atlikto veiksmo teisinę prigimtį, maskuoja tikrąją sutarties rūšį. Pavyzdžiui, asmuo parduoda savo daiktą kitam asmeniui, tačiau slaptame sandoryje šalys susitaria, kad įgijėjas neturės nieko mokėti – tai dovanojimas, paslėptas po pirkimo-pardavimo regimybės. Šalis siekia daikto savininko pasikeitimo, t. y. siekia realių teisinių pasekmių, tačiau užmaskuoja tikrąjį sandorio, pagal kurį įgyjama nuosavybės teisė į perleidžiamą daiktą, rūšį.

Pavyzdžiui, Lietuvos teismų praktikoje nagrinėtos bylos⁶⁰, kuriose bendraturčiai ginčijo kaip apsimestinius bendrosios nuosavybės teisės mainų ir dovanojimo sando-

54 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje P. R., M. B., S. V. ir A. K. v. J. T. ir UAB „Teisita“ (bylos Nr. 3K-3-191/2006).

55 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Amplitude“ v. UAB „Radijo elektroninės sistemos“ (bylos Nr. 3K-3-47/2006).

56 Mikelėnas, V., et al., *supra* note 16, p. 194; Mizaras, V., et al., *supra* note 15, p. 354.

57 Baranauskas, E., et al., *supra* note 15, p. 43.

58 Antonioli, L.; Veneziano, A., *supra* note 18, p. 286.

59 Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y., *supra* note 12, p. 535.

60 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje E.M., J.S., S.S. v. G.S., A.N. (bylos Nr. 3K-7-288/2009); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje S.Š., G.L., V.B. ir R.M. v. A.Š. ir A.P. (bylos Nr. 3K-3-217/2007).

rius, kuriais siekiama pridengti pirkimo-pardavimo sandorius, tokiu būdu išvengiant kitų bendraturčių pirmenybės teisės įsigyti parduodamą bendrosios nuosavybės dalį.

1.4.3. Simuliuojamas sutarties objektas (dalykas)

Simuliacija gali sietis su sutarties objektu arba su tam tikromis sutarties sąlygomis, pavyzdžiui, sąlyga dėl kainos. Šiuo atveju slaptas sandoris pakeičia prievolių, kylančių iš matomo sandorio, apimtį, nekeisdamas pačios to sandorio teisinės prigimties. Dažniausiai tai būna susiję su kaina pirkimo-pardavimo sutartyse. Pavyzdžiui, notaro patvirtintoje sutartyje nurodyta kaina – 400 000 eurų, tačiau slaptu susitarimu šalys susitaria, kad daiktas parduodamas už didesnę kainą – 600 000 eurų⁶¹. Šiame kontekste R. Zimmermann⁶² pateikia pavyzdį dėl Vokietijos CK 117 straipsnio, reglamentuojančio fiktyvius sandorius: žemės pirkėjai ir pardavėjai, norėdami sutaupyti mokesčių ir atlyginimo notarui sąskaita, sutartyje įrašo mažesnę kainą, negu tą, kurią jie ketina mokėti ir kurios ketina reikalauti: matomas (apsimestinis) sandoris, toks koks jis įtvirtintas notarinėje sutartyje, yra niekinis (*nichtig*), kadangi sudarytas tik dėl išorinio vaizdo, tuo tarpu slepiamas (tikrasis) sandoris, t. y. žemės pardavimas už didesnę kainą, yra taip pat negaliojantis, nes sudarytas nesilaikant įstatyme nustatytos formos. Tais atvejais, kai po simuliacija slepiamas kitas sandoris, jis gali būti galiojantis (Vokietijos CK 117 str. 2 d.), ir tai išplaukia iš Vokietijos CK 133 straipsnio, pagal kurį, aiškinant valios išreiškimą, turi būti nustatinėjami tikrieji šalių ketinimai – dengiamojo sandorio galiojimas priklauso nuo to, ar buvo laikomasi tokiems sandoriams keliamų įprastinių reikalavimų, taigi, pavyzdžiui, slepiamasis sandoris neturi prieštarauti įstatymams, moralei, taip pat turi būti laikomasi formos reikalavimų⁶³. Taigi Vokietijoje slaptasis sandoris turi atitikti ir jam keliamus formos reikalavimus, tuo tarpu, kaip matysime vėliau, Prancūzijoje laikomasi nuostatos, kad tokiu atveju slaptasis sandoris „pasiskolina“ formą iš matomo sandorio⁶⁴.

Šveicarijos teisė klausimą dėl neteisingos kainos nurodymo nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutartyje spęstų panašiai, kaip ir Vokietijos teisė, t. y. laikytų, kad pirkimo-pardavimo sutarties sąlyga, kurioje nurodyta mažesnė kaina, nei iš tiesų sumokėta, yra negaliojanti, kadangi neišreiškia tikrųjų šalių ketinimų, o dengiamas susitarimas, pagal kurį būtų sutarta dėl didesnės nei sutartyje nurodyta kainos mokėjimo, taip pat būtų negaliojantis, kadangi jo atžvilgiu nebuvo laikytasi formos reikalavimų⁶⁵.

Prancūzijos teisėje numatytos kiek kitokios taisyklės. Nuo 2006 m. sausio 1 d. įsigaliojo Prancūzijos CK pakeitimas, papildantis kodeksą 1321-1 straipsniu (2005 m. gruodžio 7 d. įstatymo redakcija). Šiame straipsnyje buvo įtvirtinta iš Prancūzijos bendrojo mokesčių kodekso perkelta 1840 straipsnio nuostata, pagal kurią negalioja joks slaptas susitarimas (*contre-lettre*), kuriuo siekiama nuslėpti dalį nekilnojamojo daikto (ir kitų

61 Prancūzijoje šis skirtumas praktikoje vadinamas „*dessous de table*“ arba „*bouquet*“.

62 Zimmermann, R. *supra* note 19, p. 646.

63 *Ibid.*, p. 643.

64 Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y., *supra* note 12, p. 538.

65 *Code civil suisse et Code civil des obligations annotés*. 6e éd. Laussane: Editions Payot, 1999, p. 216; Engel, P. *Contrats de droit suisse*. 2e édition. Berne: Stämpfli Editions, 2000, p. 96.

įstatyme išvardytų objektų) pardavimo kainos. Tokio negaliojimo pasekmės yra sandorio šalių gražinimas į pradinę padėtį (lyg slaptąjį sandorio niekada nebuvo sudaryta), o tai reiškia, kad pardavėjas turi gražinti jam pagal slaptąjį susitarimą sumokėtos sumos dalį⁶⁶. Šiuo atveju pati pirkimo-pardavimo sutartis nėra panaikinama, negalioja tik prievolė, dėl kurios buvo susitarta dengiamajame sandoryje, t. y. pirkėjas neturi prievolės mokėti notaro patvirtintoje sutartyje nenurodytos sumos⁶⁷. Taigi susidaro situacija, kai šalys privalo vykdyti būtent išorinį (matomą) sandorį, nors dėl jo nebuvo suderinusios valios (laikoma, kad pirkėjas tapo daikto savinininku būtent sumokėjęs kainą, nurodytą pirkimo-pardavimo sutartyje, kuri gali būti ir gerokai mažesnė už tikrąją šalių sutartą), tuo tarpu slaptasis sandoris (*contre-lettre*), kuriame buvo įtvirtinti tikrieji šalių ketinimai, negali sukelti jokių pasekmių ir nėra vykdytinas.

1.4.4. Simuliuojama šalių tapatybė – sandoriai su statytinium („*prête-nom*“, „*man of straw*“)

Simuliacija kartais siekiama paslėpti pačią sandorio šalį. Sutartyje šalimi (naudos gavėju) nurodomas vienas asmuo, tačiau tikroji sandorio šalis aptariama slaptame susitarime (tai vadinamieji „*prête-nom*“ arba „*man of straw*“ atvejai). Toks asmenų „pakeitimas“ gali būti atliekamas susitarus su kita matomo sandorio šalimi, tačiau tai gali vykti ir jai apie tai nežinant. Pavyzdžiui, asmuo nori išplėsti turimos žemės plotą, įsigydamas gretimą žemės sklypus, tačiau nuogaustauja, kad sklypų savininkas nepareikalautų iš jo pernelyg didelės kainos, todėl paprašo trečiojo asmens nupirkti tuos sklypus lyg jis veiktų savo vardu, nors iš tikrųjų žemę jis įsigytų slepiamo asmens naudai, kuriam ir perduotų įsigytą turtą. Komentuodami tokias situacijas, PECL komentaro autoriai nurodo, kad tokiu atveju slaptasis susitarimas yra pavedimo sutartis (*agreement of agency*), pagal kurią reikėtų daryti išvadą, kad asmuo, sudaręs matomą susitarimą (matomas pirkėjas), iš tiesų yra atstovas (*agent*) ir pardavėjo reikalavimu gali būti laikomas atstovu („*prête-nom*“, „*man of straw*“). Tokia operacija, kurios metu atsiranda neatskleisto atstovaujamojo (*undisclosed principal*) figūra, reiškia, kad turi būti taikomos taisyklės, reglamentuojančios atstovų įgaliojimus (PECL 3:301 str.)⁶⁸. DCFR komentatoriai analogišką situaciją aiškina šiek tiek kitaip, pabrėždami, kad tokiu atveju galimas (tačiau nebūtinai) sutapimas su atstovavimo taisyklėmis, tačiau bet kuriuo atveju atstovavimo taisyklės turėtų turėti pirmenybę kaip specialios taisyklės, taikytinos šiai situacijai⁶⁹.

Šveicarijos teisinėje sistemoje pripažįstama, kad vadinamoji *prête-nom* sutartis (*per interpositam personam*) iš principo gali būti galiojanti, jeigu ji nebuvo sudaryta *in fraudem legis*⁷⁰. Lietuvos teismų praktikos analizė atskleidžia, kad ši simuliacijos atmaina pripažįstama ir Lietuvos teisinėje sistemoje. Pavyzdžiui, byloje⁷¹ dėl pirkimo-parda-

66 Code civil français. Paris: Dalloz, 2010, p. 1589–1590.

67 Mazeaud, H., L.; Mazeaud, J.; Chabas, F., *supra* note 10, p. 928.

68 Lando, O.; Beale, H., *supra* note 17, p. 306.

69 Von Bar, Ch.; Clive, E., *supra* note 14, p. 612.

70 Code civil suisse et Code civil des obligations annotés, *supra* note 65, p. 13–14.

71 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. R. v. M. B. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-228/2009).

vimo sutarties pripažinimo apsimestiniu sandoriu, kaip sudarytu ne su tikrąja sandorio šalimi, o su jos statytiniu, kasacinis teismas konstatavo, kad ginčas yra kilęs dėl sutarties šalies (pirkėju sutartyje nurodyto asmens) atitikties tikrajam šio teisinio santykio subjektui, todėl, vertinant tikrąją ginčo teisinio santykio subjekcinę sudėtį, būtina aiškintis, kas faktiškai derėjosi dėl sutarties sąlygų, įgijo ir vykdė pirkėjo teises bei pareigas (atsiskaitė su pardavėju, priėmė sutarties objektą, jį valdė, naudojo ir juo disponavo) – sandorio ydingumui dėl jo sudarymo su netikrąja šalimi (ginčijamu atveju – pirkėju) konstatuoti būtina nustatyti, kad tikroji, o ne apsimestinė (statytinė) šalis derėjosi dėl sutarties sąlygų, įgijo bei vykdė pirkėjo teises ir pareigas pagal ginčijamą sandorį. Tokia teismo pozicija pakartojama ir vėlesnėse bylose⁷².

Taigi greta tariamų ir apsimestinių sandorių, tiesiogiai įtvirtintų įstatyme (CK 1.86 str. ir 1.87 str.), Lietuvos teismai išplėtoja ir dar vieną apsimestinių sandorių porūšį – sandorius, sudarytus ne su tikrąja sandorio šalimi, o su jos statytiniu, ir tokiu atveju teises ir pareigas pagal tokį sandorį įgyja kitas asmuo (tikroji sandorio šalis).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos teisėje įtvirtinta klasikinė simuliacijos samprata, nors pats terminas ir nėra vartojamas. Lietuvos teisėje skiriami tariami ir apsimestiniai sandoriai. Kitose valstybėse išskiriama simuliacija, kaip apibendrinanti sąvoka, o jos viduje išskiriamos įvairios simuliacinės kategorijos (priklausomai nuo klaidinimo laipsnio). Dar kitose valstybėse (pvz., *common law*, *Scots law*) apskritai nėra bendrosios simuliacijos teorijos, ir tokio pobūdžio problemos sprendžiamos remiantis kitais teisiniais instrumentais, pavyzdžiui, įrodinėjant tikrąją sutarties turinį, pripažįstant sutartį negaliojančia dėl jos prieštaravimo įstatymui ir pan.

2. Simuliacijos teisinės pasekmės

2.1. Kuriam susitarimui simuliacijos atveju teikti pirmenybę?

Kaip minėjome pirmojoje straipsnio dalyje analizuodami simuliacijos mechanizmą, simuliacijos atveju sudaromi du susitarimai: vienas matomas, tačiau klaidinantis, kitas slaptas, bet atspindintis tikruosius šalių ketinimus. Todėl iškyla problema – kuriam iš šių susitarimų turėtų būti pripažįstama teisinė galia.

Ypatingai formalistinėje teisėje (kokia buvo, pavyzdžiui, romėnų teisė) jokių abejonų nebuvo – kadangi prievolės kyla ne iš suderintos valios, bet iš tam tikrų išorinių ritualų atlikimo, tai tik matomasis (išorinis) sandoris gali būti laikomas galiojančiu. Taigi, kaip nurodo R. Zimmermann, archainėje Romos teisėje buvo neįsivaizduojama simuliacinio sandorio negaliojimo galimybė, tačiau vis labiau įsigalint konsensualinėms sutartims, valia tapo esminiu faktoriumi nustatant *id quod actum est*, ir jeigu šalys tik apsimeta sudarančios pirkimo-pardavimo sutartį, bet iš tiesų nenori būtų ja saistomos –

72 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *V.B. v. S.B., R.S.* (bylos Nr. 3K-3-26/2011); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *A.Z. v. BUAB „Vakarų prekyba“ administratorius UAB „Kononenko ir ko“, S.K., M.K.* (bylos Nr. 3K-3-26/2011).

jų sudaryta sutartis negali būti pripažįstama galiojančia ir pasekmes sukeliančia pirkimo sutartimi, o tais atvejais, kai tokia sutartimi slepiama, pavyzdžiui, dovanojimo sutartis, kurią sudaryti draudžia įstatymas, tikriesiems šalių ketinimams taip pat negali būti suteikiama teisinė galia⁷³. Tokia buvo romėnų teisės pozicija.

Tačiau teisėje, kurioje vyrauja konsensualizmas, yra daug sunkiau nustatyti tinkamą (ir juo labiau – vienintelį simuliacijos teisinį režimą⁷⁴. Simuliacijos sukeliama pasekmių plotmėje susiduria du principai, dvejopi interesai. Valios autonomijos principas reikalauja gerbti tikrąją šalių valią. Kadangi tikroji (reali) šalių valia įtvirtinta slaptajame sandoryje, tai prievolės (arba plačiąja prasme – teisinės pasekmės) turėtų kilti būtent iš šio slaptąjo sandorio ir šis slaptasis sandoris turėtų turėti pirmenybę. Tai išplaukia iš sutarties laisvės principo. Nors, be abejo, šis principas nėra absoliutus – galimi atvejai, kai reikės nepripažinti teisinės galios ir šiam slaptajam (dengiamajam) sandoriui, arba gali būti situacijų, kai visa operacija kaip visuma negalės būti galiojanti. Tačiau, iš kitos pusės, reikia atsižvelgti ir į trečiųjų asmenų interesus. Kad nebūtų sugriautas trečiųjų asmenų saugumas, jiems turi būti sudaryta galimybė remtis išoriškai matomu sandoriu. Teisinio saugumo principas būtų pažeistas, jeigu visais atvejais pirmenybę būtų teikiama slaptajam šalių susitarimui (sandoriui), kadangi tretieji asmenys turėjo galimybę susipažinti tik su išoriniu sandoriu.

Apibendrinant galima teigti, kad sprendžiant simuliacinių sandorių galiojimo (teisinės galios) klausimus, išskyla būtinybė tarpusavyje derinti keletą principų: pirma, valios autonomija reikalauja gerbti tikrąją šalių valią, t. y. slaptąjį sandorį (*la contre-lettre*), antra, simuliaciniu sandoriu sukurta regimybė (arba regimų teisių teorija) turi leisti tretiesiems asmenims remtis matomu (išoriniu) sandoriu, trečia, turi būti stengiamasi užkirsti kelią sukčiavimui, nesąžiningumui, o tam turėtų būti galima panaikinti (anuliuoti) arba slaptąjį susitarimą (*contre-lettre*), arba tuo pat metu ir *contre-lettre*, ir matomą sandorį⁷⁵. Kaip nurodo autoriai, jeigu konkrečios šalies sutarčių teisė yra smarkiai paveikta ekonominio liberalizmo teorijos (kaip kad yra, pavyzdžiui, Prancūzijoje), pirmenybė dažniausiai bus suteikiama valios autonomijai, ir tik tam tikrais atvejais jos veikimą apribos kitos dvi minėtos taisyklės (atvejai, kai tretieji asmenys gali remtis matomuoju sandoriu, taip pat kai anuluojama visa teisinė operacija, t. y. ir dengiantis, ir dengiamasis sandoris). Šie autoriai tai laiko netinkamos teisės politikos pavyzdžiu ir siūlo visais atvejais slaptąjį sandorį pripažinti negaliojančiu, kadangi dažniausiai juo siekiama tam tikrų apgaulingų tikslų⁷⁶. Jiems oponuojančių autorių nuomone, toks šio klausimo sprendimo būdas būtų pernelyg drastiškas, atsižvelgiant į gausybę skirtingų interesų, į kuriuos turi būti atsižvelgta tokiose situacijose⁷⁷. Sutikdami su šia nuomone, turime pripažinti, kad iš tiesų nepavyktų nustatyti vienintelio simuliacijos režimo, pagal kurį visais atvejais būtų galima drąsiai taikyti taisyklę dėl simuliacijos kaip visumos panaikinimo. Tolesnė šio klausimo analizė padės atsakyti į klausimą, kodėl taip yra.

73 Zimmermann, R., *supra* note 19, p. 647.

74 Flour, J.; Aubert, J.-L.; Savaux, E., *supra* note 11, p. 320.

75 Malaurie, Ph.; Aynès, L.; Stoffel-Munck, Ph., *supra* note 36, p. 389.

76 *Ibid.*

77 Flour, J.; Aubert, J.-L.; Savaux, E., *op. cit.*, p. 320.

2.2. Simuliacijos pasekmės sandorio šalims

Atsižvelgiant į minėtų principų – valios autonomijos ir sutarties laisvės, iš vienos pusės, bei teisinio saugumo ir tikrumo, iš kitos, koliziją, Prancūzijos CK 1321 straipsnis įtvirtina normą, kuri yra šių dviejų prieštaringų imperatyvų suderinimas, kompromisinė pozicija: slaptieji sandoriai, išreiškiantys tikruosius šalių ketinimus (*contre-lettres*), turi galią tik sutarties šalims, tačiau neturi galios tretiesiems asmenims⁷⁸. Vadinasi darytina išvada, kad tretiesiems asmenims teisinės pasekmės gali sukurti fiktyvus sandoris, t. y. matomas susitarimas.

Pagrindinis Vokietijos teisės pripažįstamas principas simuliacijos srityje yra toks: pirmenybė teikiama tam, ko šalys iš tiesų siekė, o ne tam, ką jos išreiškė išoriškai (Vokietijos CK 117 str.). Ši taisyklė (t. y. kad simuliuojamas sandoris yra negaliojantis) gali būti panaudota netgi prieš sąžiningus trečiuosius asmenis⁷⁹, priešingai, nei tai yra Prancūzijoje.

Pagal Šveicarijos teisę simuliuojamas (fiktyvus) sandoris yra negaliojantis (*nul*), teismas turi *ex officio* konstatuoti simuliaciją, tuo tarpu dengiamas sandoris gali galioti, jeigu jo turinys teisėtas ir jeigu buvo laikytasi šiam sandoriui įstatymo nustatytų formos reikalavimų (Šveicarijos prievolių kodekso 18 straipsnio komentaras)⁸⁰.

Pagal PECL 6:103 straipsnį sandorio šalims galioja tikrąją šalių valią išreiškiantis susitarimas⁸¹. Naujausiame Europos privatinės teisės derinimo instrumente – DCFR – įtvirtinamos dvi taisyklės: pirmoji – dėl simuliacijos įtakos šalims – nustato analogišką nuostatą PECL 6:103 straipsniui⁸².

Taigi pagal daugelio valstybių teisę santykiuose tarp šalių pirmenybė teikiama slap-tajam (bet tikrajam) sandoriui (arba tikrajam susitarimui, kad nebus sukurta jokių teisi-nių pasekmių), nes jame išreikšta tikroji šalių valia. Taigi pirmumas teikiamas valios autonomijos principui. Tai reiškia, kad slaptasis sandoris nėra savaime negaliojantis. Lietuvoje taip pat pripažįstama, kad jeigu sandoris sudarytas kitam sandoriui prideng-ti, taikomos tos taisyklės, kurios būtų taikomos sandoriui, kurį šalys iš tikrųjų turėjo omenyje (CK 1.87 str. 1 d.). Tuo tarpu tariamų sandorių atveju, pavyzdžiui, sudarius grynai fiktyvią pirkimo-pardavimo sutartį, tarp šalių galioja susitarimas, kad pardavėjas lieka savininku, o pirkėjas juo netampa. Taigi pirkėjas negalės reikalauti perduoti jam daiktą, o pardavėjas negalės reikalauti sumokėti kainą. Tačiau jeigu viena šalis vis dėlto

78 Tokią taisyklę įtvirtina ir Kvebeko CK 1451 straipsnio 2 dalis – sandorio šalių tarpusavio santykiuose, pirmenybė teikiama ne matomajam sandoriui, o slaptajam (*contre-lettre*) (*Entre les parties, la contre-lettre l'emporte sur le contrat apparent*).

79 Fromont, M., *supra* note 8, p. 84.

80 *Code civil suisse et Code civil des obligations annotés, supra* note 65, p. 18.

81 PECL Article 6:103: Simulation - When the parties have concluded an apparent contract which was not intended to reflect their true agreement, as between the parties the true agreement prevails.

82 DCFR Section 2: Simulation II. – 9:201: Effect of simulation

(1) When the parties have concluded a contract or an apparent contract and have deliberately done so in such a way that it has an apparent effect different from the effect which the parties intend it to have, the parties' true intention prevails.

pareikalautų tokį sandorį įvykdyti, kita šalis turėtų įrodyti, jog sandoris yra tariamas (fiktyvus)⁸³.

Tačiau tam, kad slaptas sandoris galiotų santykiuose tarp šalių, turi būti įvykdytos tam tikros sąlygos. Pirma, slaptas sandoris turi atitikti visus reikalavimus, kuriuos įstatymas nustato tokio sandorio galiojimui. Turinio sąlygos – šalių valios suderinimas, veiksnumas, objektas – vertinami slaptajame sandoryje. Tačiau dėl formos reikalavimų valstybių pozicijos išsiskiria. Vienose valstybėse, pavyzdžiui, Prancūzijoje, formos reikalavimai vertinami pagal matomą (fiktyvų) sandorį, kadangi jis sudaro fasadą, iliuziją. Kaip jau minėta, slaptas sandoris tarytum „pasiskolina“ formą iš matomo sandorio⁸⁴. Pavyzdžiui, kai dovanojimas slepiamas po pirkimo-pardavimo sutartimi, dovanojimas galios, nors nebus laikomasi dovanojimui keliamos formos reikalavimų, kadangi vienintelė forma, kurios šiuo atveju reikia laikytis, yra matomo sandorio forma, t. y. pirkimo-pardavimo sandorio forma. Italijos teisė nustato (panašiai kaip Prancūzijoje), kad fiktyvi (matoma) sutartis turi būti sudaryta raštu, jeigu šalys ketina įsipareigoti dengiamąja (slepiamąja) sutartimi, o jos galiojimą įstatymas sieja su rašytine forma⁸⁵. Tačiau ne visur yra taip, kaip Prancūzijoje ar Italijoje. Vokietijoje dengiamojo sandorio galiojimas priklauso nuo to, ar buvo laikomasi tokiems sandoriams keliamų įprastinių reikalavimų, todėl slepiamasis sandoris neturi prieštarauti įstatymams, moralei, taip pat turi būti laikomasi formos reikalavimų⁸⁶. Antra, tam, kad slaptasis sandoris turėtų pirmenybę, simuliacija turi būti įrodyta, t. y. turi būti įrodytas matomo sandorio fiktyvus pobūdis (ir kartu – turi būti įrodyta tikroji šalių valia). Lietuvos teismų praktikoje dėl tariamų ir apsimestinių sandorių ši aplinkybė taip pat pabrėžiama. Įrodinėjant tariamą sandorį viena iš nustatinėjamų aplinkybių yra ta, ar sandoris vykdomas, o jeigu nevykdomas – dėl kurių priežasčių, pareiga įrodyti, kad sandoris vykdomas, tenka atsakovams⁸⁷, įvykdytas sandoris negali būti laikomas tariamu⁸⁸. Teismas, pripažindamas sandorį negaliojančiu pagal CK 1.87 straipsnį, turi nustatyti, kad sandoryje (priedengiančiame) nėra išreikšta tikroji šalių valia, taip pat kad juo pridengtas kitas sandoris, kurio teisinių padarinių šalys kaip tik ir siekė, ir taikyti pastarojo (priedengiamojo) sandorio taisykles, pareiga įrodyti tokių faktų buvimą tenka asmeniui, prašančiam sandorį pripažinti negaliojančiu⁸⁹.

Dėl apsimestinių sandorių yra konstatuota, kad „apsimestiniu sandoriu išreikšta šalių valia neatitinka šalių tikrųjų ketinimų ir siekiamų tikslų. Dėl šios priežasties, kilus ginčui dėl apsimestinio sandorio pripažinimo negaliojančiu, įrodinėjimo dalyku yra tikroji sandorio šalių valia, sudarant tokį sandorį, o įrodinėjimo pareiga tenka sandorio šaliai (jos teisių perėmėjui), teigiančiai, kad sandoris yra apsimestinis⁹⁰. Tokia išvada

83 Žeruolis, J., et al. Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras, supra note 47, p. 42.

84 Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y., supra note 12, p. 538.

85 Antonioli, L.; Veneziano, A., supra note 18, p. 285.

86 Zimmermann, R., supra note 19, p. 643.

87 Supra note 54.

88 Supra note 55.

89 Mizaras, V., et al., supra note 15, p. 354–355; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje A.K. v. L.K. įmonė „Aleta“, UAB „Aleta“ (bylos Nr. 3K-3-445/2001).

90 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje E. J.v. E. G. (bylos Nr. 3K-3-977/2003).

atitinka kasacinio teismo praktikoje suformuluotą taisyklę, teigiančią, kad, tarp šalių kilus ginčui dėl esminių sutarties sąlygų, šalių tikrąją valią, sudarant sutartį, turi įrodyti sutarties šalys remdamosi įrodymų leistinumo taisyklėmis⁹¹. Iš tokios kasacinio teismo argumentacijos darytina išvada, kad įrodymų leistinumo taisyklės būtų taikomos, kai apsimestinumo faktą įrodo pačios apsimestinio sandorio šalys. Byloje, kurioje kasatorė, įrodinėdama, kad ginčo sandoriai buvo apsimestiniai, o šalių valia sandorių sudarymo metu buvo nukreipta buto dovanojimo sutarčiai sudaryti, savo argumentus įrodo liudytojų parodymais. Tačiau kasacinis teismas konstatavo, kad vadovaujantis CPK 197 straipsnio 2 dalimi, aplinkybės, nurodytos oficialiuose rašytiniuose įrodymuose (notaro patvirtintoje buto pirkimo-pardavimo sutartyje), laikomos viešai įrodytomis iki jos bus paneigtos kitais byloje esančiais, išskyrus liudytojų parodymus, įrodymais; draudimas panaudoti liudytojų parodymus netaikomas, jeigu tai prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams⁹².

Šioje byloje⁹³ nekilo klausimas, ar minėtos įrodymų leistinumo taisyklės (ir jomis nustatyti įrodymų pateikimo ribojimai) būtų taikomos, kai apsimestinio sandorio faktą įrodo apsimestinio sandorio šalių kreditoriai ir kiti tretieji asmenys. Italijos CK yra įtvirtinta speciali nuostata tokiai situacijai – simuliacija gali būti įrodojama ir liudytojų parodymais tais atvejais, kai ieškinį reiškia kreditoriai arba tretieji asmenys, o jeigu ieškinį reiškia pačios simuliacijos šalys – liudytojų parodymai leidžiami tik tais atvejais, kai siekiama įrodyti, kad slepiamas sandoris yra neteisėtas⁹⁴. Tokiame kontekste ypač išryškėja *contre-lettre* svarba – šis rašytinis dokumentas gali tapti svarbiu įrodymu, ypač jeigu simuliuojamo sandorio faktą siekia įrodyti simuliacinio sandorio šalys⁹⁵. Specialių taisyklių dėl įrodojimo tais atvejais, kai simuliaciją siektų įrodyti tretieji asmenys, Lietuvos teisė nenustato, tačiau tokiose situacijose galėtų būti taikoma bendra nuostata, leidžianti netaikyti draudimo remtis liudytojų parodymais, jei toks draudimas prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams (CPK 197 str.).

2.3. Simuliacijos pasekmės tretiesiems asmenims

Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, simuliacinio sandorio galiojimu (arba tiksliau – jo galiojimo regimybe) pasiklojusiu trečiųjų asmenų teisių apsauga dėmesio sulaukė gana vėlai. Tik XIX a. buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad, atsižvelgiant į šių asmenų interesus, simuliacinė (fiktyvi, apsimestinė) sutartis neturėtų būti laikoma negaliojančia⁹⁶. Jau minėtas Prancūzijos CK 1321 straipsnis įtvirtino nuostatą, pagal kurią slaptieji sandoriai (*contre-lettres*) pasekmes sukuria tik sandorio šalims ir nesukuria pasekmių tretiesiems asmenims. Tai reiškia, kad trečiųjų asmenų atžvilgiu galiojančiu turi būti

91 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. R. B.* (bylos Nr. 3K-3-722/1999).

92 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *L. L. v. D. B. L.* (bylos Nr. 3K-3-338/2006).

93 *Supra* note 90.

94 Antonioli, L.; Veneziano, A., *supra* note 18, p. 284–285.

95 *Ibid.*, p. 285.

96 Zimmermann, R., *supra* note 19, p. 646.

laikomas fiktyvus (apsimestinis) sandoris, kaip vienintelė valios išraiška, su kuria tretieji asmenys turėjo galimybę susipažinti – tikrieji šalių ketinimai, įtvirtinti slaptajame susitarime, tretiesiems asmenims nėra ir negali būti žinomi. Tačiau ne visose teisinėse sistemose įsitvirtino toks principas. Pavyzdžiui, Vokietijos CK tokia nuomonė buvo atmesta⁹⁷. Kaip minėjome analizuodami simuliacijos pasekmes sandorio šalims, pagal Vokietijos teisę simuliacijos atveju pirmenybė teikiama tam, ko šalys iš tiesų siekė, o ne tam, ką jos išreiškė išoriškai (Vokietijos CK 117 str.). Ši taisyklė (t. y. kad simuliuojamas sandoris yra negaliojantis) gali būti panaudota netgi prieš sąžiningus trečiuosius asmenis⁹⁸. Tai reiškia, kad Vokietijoje net ir trečiųjų asmenų atžvilgiu išorinė sutartis (fiktyvi, apsimestinė) yra negaliojanti, tuo tarpu kai Prancūzijoje, remiantis regimų teisių teorija (*théorie de l'apparence*), sąžiningų trečiųjų asmenų, pasiklojusių simuliacinio sandorio sukurta regimybe, teisės yra ginamos.

Kaip minėjome analizuodami simuliacijos pasekmes sandorio šalims, PECL įtvirtina taisyklę, kad šalims galioja tikrasis susitikimas. Tačiau PECL nereguliuoja simuliacijos pasekmių trečiųjų asmenų atžvilgiu – komentaruose nurodoma, kad pagrindinė to priežastis – pernelyg skirtingos nacionalinės pozicijos šiuo klausimu⁹⁹. DCFR įtvirtina taisyklę (kuri nebuvo įtvirtinta PECL), skirtą simuliacijos įtakai tretiesiems asmenims. Pagal DCFR II.–9:201 straipsnio 2 dalį išoriškai išreikštos teisinės pasekmės turi pirmenybę tokio asmens atžvilgiu, kuris, nebūdamas sutarties šalimi, veikdamas protingai ir sąžiningai pasiklovi išoriškai išreikštomis teisinėmis pasekmėmis¹⁰⁰.

Analizuojant simuliacijos pasekmes tretiesiems asmenims, reikėtų skirti dvi situacijas. Pirma, atvejus, kai fiktyvus sandoris pažeidžia trečiųjų asmenų teises. Antra, kai tretieji asmenys sąžiningai pasitikėjo (pasiklovi) fiktyvaus sandorio galiojimu, t. y. tam tikra prasme jiems šis matomas sandoris yra naudingas.

Pirmuoju atveju, t. y. kai fiktyviu sandoriu yra pažeidžiamos trečiųjų asmenų teisės, simuliacija gali būti panaudota prieš šalis ir dėl to galios tikrasis (slaptasis) susitarimas, t. y. pirmenybė bus teikiama tikrajam šalių susitarimui, tikrajai valiai. Ši taisyklė atsispindi CK 1.86 straipsnio 1 dalyje. Antruoju atveju fiktyvus (apsimestinis) sandoris gali būti naudingas tretiesiems asmenims todėl, kad sąžiningai pasiklovi šiuo fiktyviu sandoriu, jie patys įgijo tam tikrų teisių ir yra suinteresuoti, kad galiojančiu būtų laikomas būtent fiktyvus sandoris ir kad jų įgytos teisės fiktyvaus sandorio pagrindu būtų taip pat galiojančios. Tais atvejais, kai tretieji asmenys sąžiningai pasiklovi (pasitikėjo) fiktyviu sandoriu, šalys negalės remtis simuliacija prieš trečiuosius asmenis, t. y. pirmenybė suteikiama simuliaciniam sandoriui, jo galiojimui, jis laikomas tikruoju, sukėlusiu pasekmes šalims ir tretiesiems asmenims.

97 Zimmermann, R., *supra* note 19, p. 650.

98 Fromont, M., *supra* note 8, p. 84.

99 Lando, O.; Beale, H., *supra* note 17, p. 307.

100 DCFR Section 2: Simulation II. – 9:201: Effect of simulation

(2) However, the apparent effect prevails in relation to a person, not being a party to the contract or apparent contract or a person who by law has no better rights than such a party, who has reasonably and in good faith relied on the apparent effect.

Kalbant apie Lietuvos teisės poziciją dėl fiktyvaus (apsimestinio) ir tikrojo sandorio įtakos tretiesiems asmenims, reikia pasakyti, kad dėl tariamų sandorių kodekse nėra įtvirtinta jokių specialių nuostatų. Tačiau doktrinoje ir teismų praktikoje yra suformuluota taisyklė, kad šalys negali panaudoti tariamojo sandorio prieš sąžiningus trečiuosius asmenis, kurie, patikėję esant sandorį, įgijo pagal jį tam tikras teises ir (ar) pareigas¹⁰¹. Vadinas, turime teismų suformuluotą taisyklę tiems atvejams, kai tretiesiems asmenims simuliacinis sandoris yra naudingas. Tačiau nieko nepasakyta, jei simuliacinis sandoris pažeidžia jų teises, – tokiais atvejais reikėtų taikyti bendrąją taisyklę, įtvirtintą CK 1.86 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią tik dėl akių sudarytas sandoris negalioja. Šiuo atveju tretieji asmenys turėtų remtis būtent fiktyvaus sandorio negaliojimu.

Tuo tarpu dėl apsimestinių sandorių pasekmių tretiesiems asmenims jau pačiame kodekse įtvirtintos specialios nuostatos. Tretieji asmenys, kurių teisės ar teisėti interesai buvo pažeisti apsimestiniu sandoriu, gali panaudoti apsimestimo faktą prieš apsimestinio sandorio šalį (CK 1.87 str. 2 d.), t. y. gali reikalauti laikyti jį negaliojančiu. **Bendraturtis** gali reikalauti laikyti negaliojančia dovanojimo sutartį, pagal kurią, siekiant išvengti bendraturčio pirmumo teisės į parduodamą turto dalį, iš tikro pridengiama pirkimo-pardavimo sutartis¹⁰², ieškinį dėl apsimestinio sandorio, pažeidžiančio jų teises, pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti, pavyzdžiui, ir įpėdinis, jei toks sandoris mažina paveldimą turtą, ir pan.¹⁰³

Tuo tarpu apsimestinio sandorio šalys negali panaudoti apsimestinio sandorio fakto prieš trečiuosius asmenis, kurie sąžiningai įgijo teises apsimestinio sandorio pagrindu (CK 1.87 str. 3 d.), vadinas, šiuo atveju tretiesiems asmenims naudinga remtis būtent apsimestiniu sandoriu. Pavyzdžiui, apsimestinio sandorio šalys negalės ginčyti pirkimo-pardavimo sutarties, pagal kurią sąžiningas asmuo įgis daiktą, kuris (pagal apsimestinį sandorį) buvo registruotas apsimestinio sandorio šalies vardu. Kaip nurodoma CK komentare, „neigiamų padarinių rizika, galinti atsirasti sudarant apsimestinį sandorį, tenka sandorio šalims. Sąžiningi tretieji asmenys negali nukentėti dėl neteisėtų kitų asmenų veiksmų. Ši nuostata išplaukia iš teisingumo ir sąžiningumo reikalavimų, nustatytų CK 1.5 straipsnyje.“¹⁰⁴

Grįžtant prie kasacinio teismo pozicijos dėl tariamo sandorio įtakos tretiesiems asmenims, kaip minėjome, yra išaiškinta, kad tariamo sandorio šalys negali panaudoti tariamo sandorio fakto prieš sąžiningus trečiuosius asmenis ir negali ginčyti sąžiningų trečiųjų asmenų teisių, kurias jie įgijo patikėję tariamo sandorio egzistavimu, šis principas taikomas ir sutarties šalių sąžiningų įpėdinių atžvilgiu¹⁰⁵. Šioje byloje atsiskleidžia, kaip kasacinis teismas derina du mūsų jau minėtus principus – valios autonomijos (sutarčių laisvės) ir teisinio tikrumo. Tiesa, galima pažymėti, kad teismas remiasi ne teisinio

101 Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 16, p. 194-195; Mizaras, V., *et al.*, *supra* note 15, p. 354; *supra* note 52; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Lauda“ v. Z.G. (bylos Nr. 3K-3-914/2003).

102 Mizaras, V., *et al.*, *supra* note 15, p. 355.

103 Mikelėnas, V., *et al.*, *supra* note 16, p. 194-195.

104 *Ibid.*, p. 195.

105 *Supra* note 52.

tikrumo, sąžiningumo principu, tačiau, be abejo, vienas iš tikslų, kurio siekiama sąžiningų trečiųjų asmenų interesų apsauga, yra būtent teisinio tikrumo, civilinės apyvartos stabilumo užtikrinimas. Ši teismų praktikos kryptis buvo pradėta formuoti dar prieš įsigaliojant naujam CK, aiškinant 1964 m. CK 51 straipsnį, o ankstesniajame kodekse nebuvo įtvirtinta jokių specialių taisyklių dėl simuliacijos įtakos tretiesiems asmenims. Kasacinis teismas 2000 m. spalio 9 d. nutartyje nurodė, kad aiškinant ir taikant normą dėl tariamo sandorio negaliojimo (1964 m. CK 51 str.), svarbi dar viena aplinkybė – tariamo sandorio įtaka sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms: „sutarties laisvės principas reiškia, kad sutartis yra jos šalių privatus reikalas. Šalys, sudarydamos sutartį, laisva valia nulemia sudaromos sutarties turinį, savo teises ir pareigas. Aplinkiniams tikroji šalių valia gali ir nebūti žinoma. <...> Nežinodami tikrųjų sutarties šalių ketinimų, tretieji asmenys gali vadovautis objektyvia išorine šalių valios išraiškos forma. Vienas pagrindinių civilinės teisės principų – sąžiningumas – tokiais atvejais reikalauja ginti sąžiningų trečiųjų asmenų teises ir interesus. <...> Sutarties patvirtinimas notarine forma tretiesiems asmenims duoda pakankamą pagrindą protingai manyti, jog sutarties šalims buvo išaiškinta sudaromos sutarties esmė ir reikšmė, jų teisės ir pareigos. <...> Tariamo sandorio šalys negali panaudoti tariamo sandorio fakto prieš sąžiningus trečiuosius asmenis ir negali ginčyti trečiųjų asmenų teisių, kurias pastarieji įgijo patikėję tariamo sandorio egzistavimu“¹⁰⁶. Tokioje Lietuvos kasacinio teismo argumentacijoje atsispindi ir prancūziškoji regimų teisių teorija (*théorie de l'apparence*). Apibendrinant galima teigti, kad kasaciniam teismui tokią išvadą leidžia daryti tai, kad apsimestinis sandoris laikomas negaliojančiu dėl tų pačių priežasčių kaip ir tariamasis, ir jo negaliojimas nustatomas ta pačia tvarka, kaip ir tariamojo sandorio¹⁰⁷. Manytume, kad CK tariamų ir apsimestinių sandorių išskyrimas į du atskirus straipsnius yra dirbtinis, pasekmės sureguliuotos tik apsimestinių sandorių atveju, o teismų praktikoje simuliacijos pasekmės trečiųjų asmenų atžvilgiu aiškinamos vienodai tiek tariamų, tiek apsimestinių sandorių atveju.

Apibendrinant galima teigti, kad tais atvejais, kai tretiesiems asmenims yra naudingas išorinis (fiktyvus, apsimestinis) sandoris, jie gali juo remtis ir jo pagrindu jų įgytos teisės bus ginamos. Tačiau kai būtent išorinis (matomasis) sandoris nukreiptas prieš trečiuosius asmenis, siekiant jiems pakenkti (pažeisti jų teises ir teisėtus interesus), tokiais atvejais tretieji asmenys turi turėti galimybę laikyti matomą sandorį negaliojančiu ir remtis slaptuoju sandoriu bei teigti, kad galioja ir teisinės pasekmės sukelia būtent slapstasis susitarimas. Tokios taisyklės išplaukia ir iš CK įtvirtinto teisinio reglamentavimo bei teismų praktikoje suformuluotų taisyklių.

Žvelgiant iš lyginamosios teisėtyros perspektyvos, įdomu pažymėti, kad Italijos CK, kuris gali būti laikomas vienu iš detaliausiai simuliaciją ir jos teisinės pasekmės reglamentuojančių kodeksų Europoje, atskirai dar įtvirtina ir normas, kurios būtų taikomos sprendžiant dėl simuliacijos pasekmių kreditoriams. Italijos CK 1416 straipsnis atskirai išskiria simuliacijos pasekmes fiktyvaus pardavėjo kreditoriams, fiktyvaus

106 *Supra* note 52.

107 Žeruolis, J., et al. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*, *supra* note 47, p. 43.

pirkėjo kreditoriams, taip pat nustato taisyklę dėl galimo abiejų simuliacinio sandorio šalių kreditorių interesų konflikto¹⁰⁸. Specialių normų yra ir kitų valstybių civiliniuose kodeksuose¹⁰⁹. Lietuvoje šie klausimai nėra specialiai sureglamentuoti, tad praktikoje galinčios kilti problemos turės būti sprendžiamos pagal teismų praktikos suformuluotas taisykles.

Išvados

1. Nepaisant to, jog Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse simuliacijos terminas nėra vartojamas, šiame teisės akte yra įtvirtinta klasikinė kontinentinės teisės tradicijai būdinga simuliacijos samprata, apimanti atvejus, kai sutartis yra grynai fiktyvi (absoliuti simuliacija arba tariami sandoriai), ir atvejus, kai šalių sudaryta sutartimi siekiama kitų teisinių pasekmių (santykinė simuliacija arba apsimestiniai sandoriai). Teismų praktikos analizė atskleidžia, kad Lietuvoje yra pripažįstama ir dar viena Europos šalių teisėje egzistuojanti simuliacijos atmaina – subjektinė simuliacija, t. y. atvejai, kai sutartis sudaroma ne su tikrąja jos šalimi, o su jos statytinium.

2. Simuliacijos teisinio reglamentavimo srityje, kiek tai susiję su pačia simuliacijos samprata, Lietuva yra pasirinkusi vokiškąjį modelį, t. y. normos, reglamentuojančios tariamus ir apsimestinius sandorius yra įtvirtintos CK bendrojoje dalyje, sandorių skyriuje. Lietuvoje, kaip ir Vokietijoje, sutarties šalių valios fiktyvumas laikomas valios yda, dėl kurios tariamas (apsimestinis) sandoris gali būti pripažįstamas niekiniu, o teisinė galia suteikiama tikriesiems šalių ketinimams, kuriems nustatyti pasitelkiamos sutarčių aiškinimo taisyklės. Tačiau simuliacijos pasekmių prasme Lietuva yra įtvirtinusi reglamentavimą, kuriame atsispindi prancūziškoji regimų teisių teorija, pagal kurią turi būti pripažįstamos ir ginamos sąžiningų trečiųjų asmenų teisės ir teisėti interesai. Tokia taisyklė atitinka šiuolaikinės Europos sutarčių teisės raidos tendencijas, įtvirtintas, pavyzdžiui, Bendrosios pagrindų sistemos projekte (DCFR).

3. Simuliacijos srityje kylantis neatitikimas tarp išoriškai matomo, bet klaidinančio sandorio, ir tikrosios, bet slepiamos šalių valios, turėtų būti sprendžiamas atsižvelgiant į būtinybę derinti sutarties šalių ir trečiųjų asmenų interesus, valios autonomijos ir teisinio saugumo bei tikrumo principus. Į šią būtinybę derinti skirtingus interesus turėtų atsižvelgti teisėjai, nagrinėdami tokio pobūdžio ginčus (ypač tais atvejais, kurie Lietuvos teisėje nėra teisiškai sureglamentuoti), tokios teisinės politikos turėtų laikytis ir įstatymų leidėjas pasirinkdamas šių sandorių teisinio reglamentavimo modelį ar jį tobulindamas.

4. Simuliacijos mechanizmas pasižymi tuo, kad tarp tų pačių šalių dėl to paties dalyko sudaromi du sandoriai, ir slepiamas sandoris prieštarauja matomam. Simuliacija – tai sutarties šalių bendras melas trečiųjų asmenų atžvilgiu, kuriuo dažniausiai siekiama apeiti įstatymą arba trečiųjų asmenų, pavyzdžiui, kreditorių, teises. Tačiau sukčiavimas

108 Antonioli, L.; Veneziano, A., *supra* note 18, p. 285.

109 Kvebeko CK 1452 straipsnyje išskirta, kad sąžiningi tretieji asmenys, priklausomai nuo savo interesų, gali remtis arba matomu sandoriu (*contrat apparent*), arba slaptuoju sandoriu (*contre-lettre*), o tais atvejais, kai tarp šių trečiųjų asmenų kyla interesų konfliktas, pirmenybė teikiama tam, kuris remiasi matomu sandoriu.

ar apgaulė nėra būtinas simuliacijos elementas. Simuliacija gali turėti tikslą, kuris yra moraliai neutralus. Simuliacija pati savaime nėra negaliojimo pagrindas (negaliojimo priežastis), jeigu ja nesiekiami apgaulingų ar neteisėtų tikslų, tačiau jeigu tokių tikslų siekiama – sutartis gali būti pripažinta neteisėta.

5. Simuliuojamas gali būti bet kuris iš sutarties elementų. Tais atvejais, kai simuliuojamas pats šalių susitarimas arba šalių valia, išorinis sandoris tampa grynai fiktyvus. Jeigu simuliacija siejasi su sandorio rūšimi, slaptas sandoris keičia tikrąją atlikto veiksmo teisinę prigimtį, šalys siekia realių teisinių pasekmių, tačiau užmaskuoja tikrąją sandorio rūšį. Kai simuliacija siejasi su sutarties objektu arba su tam tikromis sutarties sąlygomis, slaptas sandoris pakeičia prievolių, kylančių iš matomo sandorio, apimtį, nekeisdamas pačios to sandorio teisinės prigimties. Simuliacija kartais siekiama paslėpti pačią sandorio šalį, sutartyje šalimi nurodant vieną asmenį, tačiau tikrąją šalį aptariant slaptame susitarime.

6. Sprendžiant dėl simuliacijos pasekmių, šalių tarpusavio santykiuose pirmenybė teikiama slaptajam (bet tikrajam) sandoriui (arba tikrajam susitarimui, kad nebūs sukurta jokių teisinių pasekmių), nes jame išreikšta tikroji šalių valia. Tai reiškia, kad slaptasis sandoris nėra savaime negaliojantis. Jeigu sandoris sudarytas kitam sandoriui pridengti, taikomos tos taisyklės, kurios būtų taikomos sandoriui, kurį šalys iš tikrųjų turėjo omenyje. Dėl tariamų sandorių pasekmių kodekse nėra įtvirtinta specialių nuostatų, tačiau apsimestinių sandorių atveju CK įtvirtintos taisyklės dėl sąžiningų trečiųjų asmenų teisių gynimo Lietuvos teismų praktikoje išplečiamos ir taikomos tariamųjų sandorių atžvilgiu – šalys negali panaudoti tariamojo sandorio prieš sąžiningus trečiuosius asmenis, kurie, patikėję esant sandorį, įgijo pagal jį tam tikras teises ir (ar) pareigas.

Literatūra

- Antoniolli, L.; Veneziano, A. *Principles of European Contract Law and Italian Law. A Commentary*. The Hague: Kluwer Law International, 2005.
- Baranauskas, E., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis, tomas 2*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.
- Baron, J. *Sistema rimskogo grazhdanskogo prava* [System of Roman Civil Law]. Moskva: Juridicheskij centr press, 2005.
- Code civil français [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <<http://www.legifrance.gouv.fr>>.
- Code civil du Québec [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <<http://www.justice.gouv.qc.ca>>.
- Code civil français. Paris: Dalloz, 2010.
- Code civil suisse et Code civil des obligations annotés*. 6e éd. Laussane: Editions Payot, 1999.
- Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>.
- Engel, P. *Contrats de droit suisse*. 2e edition. Berne: Stämpfli Editions, 2000.

- Flour, J.; Aubert, J.-L.; Savaux, E. *Droit civil. Les obligations. I. L'acte juridique*. Paris: Sirey, 2006.
- Fromont, M. *Droit allemand des affaires. Droit des biens et des obligations. Droit commercial et du travail*. Paris: Montchrestien, 2001.
- German Civil Code [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/>.
- Jonaitis, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Vilnius, 2005. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S).
- Lando, O.; Beale, H. *Principles of European Contract Law*. Full text of Parts I and II combined. The Hague: Kluwer Law International, 2000.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *A. S. v. R. B.* (bylos Nr. 3K-3-722/1999).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *L. L. v. V. L.* (bylos Nr. 3K-3-974/2000).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A.K. v. L.K. įmonė „Aleta“, UAB „Aleta“* (bylos Nr. 3K-3-445/2001).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Lauda“ v. Z.G.* (bylos Nr. 3K-3-914/2003).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje *E. J. v. E. G.* (bylos Nr. 3K-3-977/2003).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. A. B.* (bylos Nr. 3K-3-47/2004).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *T. L. v. S. I. ir A. A.* (bylos Nr. 3K-3-619/2005).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Amplitudė“ v. UAB „Radijo elektroninės sistemos“* (bylos Nr. 3K-3-47/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *P. R., M. B., S. V. ir A. K. v. J. T. ir UAB „Teisita“* (bylos Nr. 3K-3-191/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *L. L. v. D. B. L.* (bylos Nr. 3K-3-338/2006).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *S.Š., G.L., V.B. ir R.M. v. A.Š. ir A.P.* (bylos Nr. 3K-3-217/2007).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *M. Ž. (P.) v. R. P.* (bylos Nr. 3K-3-156/2009).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. R. v. M. B. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-228/2009).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *E.M., J.S., S.S. v. G.S., A.N.* (bylos Nr. 3K-7-288/2009).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *V.B. v. S.B., R.S.* (bylos Nr. 3K-3-26/2011).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *A.Z. v. BUAB „Vakarų prekyba“ administratorius UAB „Kononenko ir ko“, S.K., M.K.* (bylos Nr. 3K-3-26/2011).
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos TSR civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.

- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
- Malaurie, Ph.; Aynès, L.; Stoffel-Munck, Ph. *Les obligations*. 3e éd. Paris: Defrenois, 2007.
- Mazeaud, H., L.; Mazeaud, J.; Chabas, F. *Leçons de droit civil. Obligations. Théorie générale*. Paris: Montchrestien, 1998.
- Mikelėnas, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
- Mizaras, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
- Principles of European Contract Law (PECL) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/>.
- Schelhaas, H., et al. *Principles of European Contract Law and Dutch Law. A Commentary*. The Hague: Kluwer Law International, 2002.
- Terré, F.; Simler, Ph.; Lequette, Y. *Droit civil. Les obligations*. Paris: Dalloz, 2005.
- Von Bar, Ch.; Clive, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Full Edition. Vol. 1. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2009.
- Zimmermann, R. *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Žeruolis, J., et al. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976.
- Žeruolis, J., et al. *Tarybinė civilinė teisė*. Vilnius: Mintis, 1975.

THE CONCEPT OF SIMULATION IN EUROPEAN CONTRACT LAW*

Asta Dambrauskaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article analyzes the position of contract law in various European countries in regard to the cases of simulated contracts. By concluding such contracts, parties either do not wish to create any legal effects or they prefer to hide the real pursued effects under the apparent contract. Although the term “simulation” is not used in the Civil Code of the Republic of Lithuania, the conclusion is made that Lithuanian law recognises the classical concept of simulation that is recognised by the traditions of continental law. Simulation under Lithuanian civil law comprises cases of purely fictitious juridical acts, situations where the apparent contract hides another agreement, as well as cases of apparent contracts concluded with a fictitious party (“straw man” cases).*

The article comes to the conclusion that in the sphere of legal reclamation of simulation (as to the concept of simulation and its position within the general structure of the code) Lithuanian law adopted the German model. Legal norms on sham and apparent transactions are contained in the general part of the Lithuanian Civil Code and fictitiousness of the will of the parties is considered to be vitiating the consent and leads to the nullity of

* The research for this article was funded by a grant (No. MIP-35/2010) from the Research Council of Lithuania under the project “Comparative Contract Law: Lithuania in European Context.”

the simulated juridical act. In regards to the legal effects of simulation, the model contained in the Lithuanian Civil Code reflects the French tradition, namely the theory of apparent rights (théorie de l'apparence), and is in line with the position adopted by the Draft Common Frame of Reference (DCFR). As between the parties, the true agreement prevails. A special legal rule provides special protection for third parties who, acting in good faith, has relied upon the validity of apparent contract and has acquired rights which need to be protected—in such cases a simulated transaction may not be used as a defence by the contracting parties against such third persons. If the rights or lawful interests of third persons are violated by a simulated transaction, the third persons in defence of their rights shall be allowed to oppose simulation against the parties of the simulated transaction. These rules are extended by the Lithuanian courts to situations of purely fictitious contracts.

Keywords: *Simulatio, sham transaction, apparent transaction, will, “straw man”, European contract law, DCFR, contre-lettre, prête-nom.*

Asta Dambrauskaitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinė teisė, sandoriai, sandorių negaliojimas, sutarčių teisė, paveldėjimo teisė.

Asta Dambrauskaitė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, Associate Professor. Research interests: Civil Law, juridical acts, nullity of juridical acts, Contract Law, Inheritance Law.